

option=com_content&view=article&id=278:-2013-&catid=17:2010-06-10-20-44-31&Itemid=24.

18. Аналітична записка Державної служби зайнятості за січень-вересень 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.

19. Офіційна веб-сторінка Світового банку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.

Виничук М. В. Роль стабілізаційної політики государства в укріпленні соціальної безпеки на посттрансформаційному етапі розвитку економіки.

Рассмотрена сущность стабилизационной политики государства и ее влияние на социально-экономическое развитие страны. Определена роль стабилизационной политики в укреплении социальной безопасности государства. С целью выхода экономики Украины из финансово-экономического кризиса, предложено осуществление стабилизационной политики, методом «магического четырехугольника» Парето.

Ключевые слова: макроекономическое равновесие, социальная безопасность, стабилизационная политика, социально-экономическое развитие, «четырёхугольник Парето».

Vinichuk M. V. Role of state stabilization policy in strengthening social safety on the post-transformational stage of economic development.

The essence of the state stabilization policy and its impact on the socio-economic development of a country is considered in the article. The role of stabilization policy in strengthening social security of a country is determined. The author suggests the implementation of stabilization policy by Pareto's method of «magic quadrangle» in order to find the way out of the financial and economic crisis for Ukraine.

Key words: macroeconomic equilibrium, social security, stabilization policy, economic and social development, «Pareto quadrangle».

Стаття надійшла 10 жовтня 2013 р.

УДК 336.713

О. В. Горалько

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ІНДИКАТОРІВ ЗМІЦНЕННЯ ЇЇ БЕЗПЕКИ

У статті досліджуються питання щодо особливостей проведення реструктуризації банківської системи України шляхом реорганізації банківських установ (злиття, приєднання, поділу, виділення та перетворення). Визначено характерні особливості складання передавального акта у разі проведення реорганізації шляхом злиття/приєднання, а в разі проведення реорганізації шляхом поділу/виділення – розподільчого балансу.

Ключові слова: реструктуризація банківської системи, реорганізація, злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення, передавальний акт, розподільчий баланс.

Постановка проблеми. Забезпечення економічної безпеки країни набуває особливого значення у зв'язку з необхідністю створення гнучкої та динамічної банківської системи, яка б могла своєчасно реагувати на негативні явища на фінансовому ринку України.

Діяльність банківської системи після світової фінансово-економічної кризи призвела до зростання кількості проблемних банків. Як наслідок, банківські установи зіштовхнулись із дефіцитом фінансових ресурсів, низьким рівнем ліквідності та капіталізації. Отже, питання проведення реструктуризації банківської системи є глобальними, вимагають наукового опрацювання та ефективного регулювання даних із метою забезпечення економічної безпеки країни.

Стан дослідження. Вивченням проблеми реструктуризації банківської системи займаються такі вітчизняні дослідники: Т. А. Васильєва, З. М. Васильченко, О. І. Гонта, І. М. Діба, Є. Ю. Жуков, М. А. Козоріз, О. І. Копилук, В. І. Міщенко, В. В. Томарева, В. М. Федосов, О. О. Чуб, Н. Шелудько. Вагомий внесок у дослідження цієї проблематики зроблено у працях Т. Веблена, Г. Дінза, С. Зайзеля, Ф. Крюгера, А. Маршала, Дж. Робінсон, А. Сміта.

Незважаючи на це, залишається багато ще невіршених питань, особливо нормативно-правового забезпечення, що й обумовило вибір теми і мету роботи.

Метою статті є дослідження сучасного стану та особливостей здійснення реструктуризації банківської системи України.

Виклад основних положень. Погіршення фінансового становища багатьох комерційних банків спричинили такі внутрішні фактори:

- недотримання банками вимог чинного законодавства;
- недосконала законодавча база;
- конфлікти інтересів, пов'язані з власністю;
- недостатність диверсифікації кредитного та інвестиційного портфелів;
- цільове (примусове) кредитування неприбуткових галузей виробництва;
- неадекватне забезпечення кредитів або нереальність застав;
- невідповідність структури управління;
- нечесні дії керівників комерційного банку та позичальників.

Банківська діяльність має велике народногосподарське значення. Кабінет Міністрів України намагається не допустити банкрутства великих банків. Агресивна кредитна стратегія великого банку, концен-

трація значних обсягів комерційних кредитів, незабезпечених реальними заставами, зниження якості банківських послуг, зниження рівня пасивів, низька платоспроможність спричиняють падіння ліквідності і платоспроможності банків. Не залишаються без уваги середні та малі банки. Заходи, спрямовані на покращання ситуації, такі як вдосконалення управління, продаж активів, зниження витрат, скорочення чисельності персоналу, призупинення виплати дивідендів і навіть додаткове влиття капіталу, не приносять очікуваних результатів. Тому держава вдається до реструктуризації банківської системи, реорганізації окремих банків.

Реструктуризація банківської системи – це комплекс заходів, який передбачає покращання фінансової стійкості банківської системи, підвищення ліквідності і платоспроможності з урахуванням соціально-економічних завдань, змін у національній макросистемі та на світовому фінансовому ринку шляхом створення нових банків (спеціалізованих, універсальних), реорганізації діючих (злиття, приєднання, поділу, виділення), зміни юридичного статусу банківських установ або їх закриття [2].

Сьогодні перед комерційними банками постала проблема щодо неспроможності підтримувати свою ліквідність, платоспроможність, адекватний розмір капіталу. Банки, намагаючись вирішувати ці проблеми, вдосконалюють роботу з клієнтами, посилюють свою технологічну та кадрову базу. Одним із дієвих заходів щодо стабілізації банківської системи України є реорганізація окремих комерційних банків як один із методів регулювання фінансового стану банківської системи в цілому і окремих комерційних банків зокрема.

Результати аналізу позитивних і негативних сторін процесу реорганізації комерційних банків, наявність складної фінансової ситуації в багатьох комерційних банках – все це є підставою для порушення питання про розробку нової концепції і стратегії реорганізації комерційних банків, яка б давала змогу зробити процес реорганізації більш ефективним, підвищити позитивну результативність практичної реорганізації комерційних банків.

Об'єктивними передумовами необхідності або доцільності реорганізації банків є:

- формування і розвиток ринкових відносин, банківської системи України та забезпечення її фінансової стабільності;
- зміна форм власності (від державної – до змішаної – до приватної або колективної);
- необхідність виконання банками вимог чинного законодавства та нормативних актів Національного банку України;

– забезпечення платоспроможності, ліквідності комерційних банків.

Стратегічною метою реорганізації комерційних банків є підвищення надійності і стійкості банківської системи України й окремого комерційного банку, забезпечення капіталізації банківської системи та стабільної роботи платіжної системи, захист інтересів кредиторів і вкладників, покращання фінансового стану комерційних банків, підвищення ефективності діяльності внаслідок концентрації або розділення капіталу банків, розширення або спеціалізації, переорієнтації діяльності банків та зростання довіри до цих банків (або новоствореного банку).

Разом із вирішенням економічних проблем щодо капіталізації, підвищення ліквідності і платоспроможності банків в умовах економічної кризи, різкого падіння рівня життя населення, скорочення державних соціальних програм реструктуризація банківської системи та реорганізація окремих комерційних банків має також важливе соціальне значення. Оскільки одним із пріоритетних завдань реорганізації є захист інтересів вкладників-фізичних осіб, збереження коштів населення, то своєчасне проведення реорганізації банків сприятиме запобіганню зниження рівня життя населення.

Стратегія щодо реструктуризації та реорганізації банків у фінансовій скруті передбачає створення правових та економічних умов для ефективного функціонування (разом з універсальними) спеціалізованих банків і фінансово-кредитних установ (іпотечних, муніципальних, інвестиційних, клірингових, житлового будівництва тощо) як інститутів, що здійснюють свою діяльність виключно у цих сферах.

Основними методологічними принципами реорганізації банків мають бути [2]:

1. Пріоритетність інтересів суспільства, держави і банківської системи в цілому та вкладників перед інтересами окремого комерційного банку.

2. Досягнення сегеративності – результативні показники діяльності новостворених банків мають бути кращі, ніж банків, що реорганізуються.

3. Застосування реорганізації як засобу активного оздоровлення проблемних банків.

4. Підвищення фінансової стійкості банків.

5. Забезпечення безперервної роботи комерційних банків, які реорганізуються.

6. Здатність банків-учасників реорганізації виконувати вимоги Національного банку України щодо формування статутного капіталу,

дотримуватись економічних нормативів, забезпечувати беззбиткову діяльність.

Реорганізацію необхідно здійснювати з урахуванням вимог антімонопольного законодавства.

За своїм змістом форми реорганізації можуть бути об'єднувальні, розподільчі та реорганізація шляхом перетворення.

До об'єднувальних форм належать злиття та приєднання.

Злиття передбачає припинення діяльності двох (або кількох) комерційних банків та передачу всіх майнових прав і зобов'язань цих банків до новоствореного банку.

Реорганізація шляхом злиття дає змогу за мінімізації витрат забезпечити концентрацію капіталу, реструктуризацію активів, покращити фінансовий стан і забезпечити подальший розвиток багатьох комерційних банків.

Приєднання передбачає припинення діяльності одного комерційного банку як юридичної особи та передачу усіх майнових прав і зобов'язань до іншого комерційного банку на правах філії чи без відкриття філії.

До розподільчих форм реорганізації належать поділ та виділення.

Поділ передбачає припинення діяльності одного комерційного банку як юридичної особи та передачу за розподільчим актом у визначених частинах усіх його майнових прав і зобов'язань до кількох новостворених комерційних банків.

Виділення передбачає створення комерційного банку (або кількох комерційних банків), до якого (яких) за розподільчим актом у відповідних частинах переходять майнові права і зобов'язання банку, що реорганізовується.

За об'єднувальних та розподільчих форм реорганізації не допускається реорганізація, що не забезпечує відновлення ліквідності і платоспроможності та необхідного рівня капіталізації [2].

Перелік банків, що проходили процедуру реорганізації, представлений у таблиці [4].

Особливості припинення банку як юридичної особи згідно з ч. 4 ст. 104 Цивільного кодексу [8] встановлюються Законом «Про банки і банківську діяльність» [5].

Оскільки відповідно до вимог ст. 6 Закону банки в Україні створюються у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку, обов'язковому врахуванню підлягають норми розділу XVI Закону «Про акціонерні товариства» [6], якими врегульовано питання припинення акціонерного товариства.

**Перелік банків, які перебували у стадії реорганізації
у 2007–2013 рр.**

№ з/п	Назва банку	Вид та форма реорганізації	Дата надання дозволу на реорганізацію	Назва банку- правонаступника
1	ЗАТ «Внешторг-банк (Україна)»	Приєднання	2007	ВАТ «ВТБ Банк»
2	АКБ «ХФБ Банк Україна»	Приєднання	2007–2008	ТОВ «УніКредит Банк»
3	Акціонерний банк «Факторіал-Банк»	Приєднання	2008	ВАТ «СЕБ Банк»
4	ТОВ «КБ «Володимирський»	Перетворення	2008	ВАТ «Комерційний банк «Володимирський»
5	ЗАТ АКБ «Львів»	Перетворення	2008	ВАТ АКБ «Львів»
6	ТОВ БМ Банк»	Перетворення	2008	ВАТ «БМ Банк»
7	ТОВ «АРТЕМ-Банк»	Перетворення	2008	ВАТ «АРТЕМ-Банк»
8	Публічне акціонерне товариство «Донгорбанк»	Приєднання	2011	Публічне акціонерне товариство «Перший Український Міжнародний Банк»
9	Публічне акціонерне товариство «Корпоративний та Інвестиційний Банк Креді Агріколь»	Приєднання	2012	Публічне акціонерне товариство «Креді Агріколь Банк»
10	Публічне акціонерне товариство «Унікредитбанк»	Приєднання	2013	Публічне акціонерне товариство «Укрсоцбанк»
11	Публічне акціонерне товариство «Фідкомбанк»	Приєднання	2013	Публічне акціонерне товариство «Фідобанк»

У статті 26 Закону визначено, що банк може бути реорганізований за рішенням власників банку. Така реорганізація здійснюється згідно із законодавством України про господарські товариства за умови надання попереднього дозволу НБУ на реорганізацію банку та затвердження НБУ плану реорганізації банку. Порядок надання Національним банком дозволу на реорганізацію банку за рішенням його

власників визначено Положенням про особливості реорганізації банку за рішенням його власників, затвердженим постановою правління НБУ від 27.06.2008 № 189 [3].

Обсяг прав та обов'язків, що переходять від банків, які реорганізовуються, до банків- правонаступників залежить від обраної форми реорганізації юридичної особи з числа зазначених у ч. 2 ст. 26 Закону, де передбачено, що реорганізація банку може здійснюватися шляхом злиття, приєднання, поділу та виділення.

Відповідно до змісту ст. 107 ЦК та ст. 59 ГК, а також норм п. 5.3 положення у разі проведення реорганізації шляхом злиття/приєднання банк складає передавальний акт, а в разі проведення реорганізації шляхом поділу/виділення – розподільчий баланс.

Згідно з приписами п. 5.4 Положення передавальний акт/розподільчий баланс складається після проведення інвентаризації активів банку, що реорганізовується, та усунення виявлених розбіжностей, що підтверджується відпо-відним актом, оформленим згідно з вимогами законодавства, і закінчення стро-ку для пред'явлення креди-торами вимог (задоволення чи відхилення вимог кредиторів) [1].

Передавальний акт/розподільчий баланс складається на дату, визначену в плані реорганізації. До передавального акта/розподільчого балансу додаються розшифрування активів, зобов'язань і капіталу, які передаються банку- правонаступнику, у розрізі рахунків. Передавальний акт/розподільчий баланс підписуються головою та членами комісії для проведення реорганізації.

Достовірність передавального акта/розподільчого балансу має бути підтверджена аудитором (абз. 3 п. 5.6 положення).

У пункті 5.8 положення передбачено, що після затвердження переда-вального акта/розподільчого балансу учасниками банку, що реорганізовується, проводяться установчі (загальні) збори банку- правонаступника. Статут банку- правонаступника має містити положення про правонаступництво щодо прав та обов'язків банку, що реорганізовується, які визначені в передавальному акті/розподільчому балансі. Згідно зі ст. 16 Закону та пп. «п» п. 3.1 положення статут бан-ку- правонаступника підлягає погодженню з боку Національного банку України.

Належними та допустимими доказами правонаступництва щодо окремого зобов'язання є відповідний договір, на підставі якого воно виникло, передавальний акт/розподільчий баланс та статут правона-ступника. В такому разі положення передавального акта/розподільчого балансу підлягають дослід-женню судами на предмет визначення суб'єкта, до якого в результаті реорганізації перейшли права та

обов'язки у відповідному зобов'язанні, а не на предмет закріплення того чи іншого договірною зобов'язання в передавальному акті/розподільчому балансі [1].

Необхідно враховувати, що відомості щодо дати затвердження передавального акта або розподільчого балансу юридичної особи, а також дані про юридичних осіб, правонаступником яких є зареєстрована юридична особа, згідно з ч. 2 ст. 17 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [7] містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Під час розгляду справ у спорах, пов'язаних із виконанням господарських договорів, призначення економічної експертизи для визначення обсягу майна, прав і обов'язків, що перейшли до банку- правонаступника, є недоцільним, оскільки до кола завдань економічної експертизи не належать питання із визначення суті та характеру правових відносин, що виникають між сторонами правочину.

Крім того, у з'ясуванні правонаступництва у конкретних договірних правовідносинах слід ґрунтуватися на тому, що правонаступництво відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 512 ЦК [8] є самостійною підставою для заміни кредитора у зобов'язанні. Припинення цивільного (господарського) зобов'язання не пов'язано з фактом припинення юридичної особи шляхом реорганізації. Так, у ст. 609 ЦК передбачено, що зобов'язання припиняється ліквідацією юридичної особи (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу юридичну особу, зокрема за зобов'язаннями про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Однак ця стаття не пов'язує припинення зобов'язання із припиненням юридичної особи в результаті злиття, приєднання, поділу або перетворення [1].

За умови наявності відповідних зобов'язань на дату реорганізації юридичної особи моментом переходу прав та обов'язків банку, що реорганізовується, до банку- правонаступника слід вважати дату внесення до ЄДР запису про припинення суб'єкта господарювання, що реорганізується, та запису про державну реєстрацію створеної юридичної особи- правонаступника. В такому разі господарські суди мають враховувати викладене у ст.ст. 33, 37 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб- підприємців» [7].

В ч. 6 ст. 80 Закону «Про акціонерні товариства» [6] визначено, що під час приєднання акціонерного товариства до іншого акціонерного товариства до ЄДР вноситься запис про припинення такого акціонерного товариства, під час виділу акціонерного товариства – про створення акціонерного товариства, що виділилося, а під час приєд-

нання акціонерного товариства до іншого акціонерного товариства – про припинення такого акціонерного товариства.

У визначенні прав кредиторів банку, що реорганізовується, слід зважати на загальні норми ст. 107 ЦК [8]. Якщо правонаступниками юридичної особи є декілька юридичних осіб і точно визначити правонаступника щодо конкретних обов'язків юридичної особи, що припинилася, неможливо, юридичні особи- правонаступники несуть солідарну відповідальність перед кредиторами юридичної особи, що припинилася. Учасники (засновники) припиненої юридичної особи, які відповідно до закону або установчих документів відповідали за її зобов'язаннями, відповідають за зобов'язаннями правонаступників, що виникли до моменту припинення юридичної особи, у такому самому обсязі, якщо більший обсяг відповідальності учасників (засновників) за зобов'язаннями правонаступників не встановлено законом або їх установчими документами (ч. 6 ст. 107 ЦК).

У статті 82 Закону України «Про акціонерні товариства» [6] передбачено, якщо розподільний баланс або передавальний акт не дає можливості визначити, до кого з правонаступників перейшло зобов'язання або чи залишилося за ним зобов'язаним товариство, з якого був здійснений виділ, правонаступники та товариство, з якого був здійснений виділ, несуть солідарну відповідальність за таким зобов'язанням [1].

Висновки. Отже, реструктуризація банківської системи – це комплекс заходів, який передбачає покращання фінансової стійкості банківської системи, підвищення ліквідності і платоспроможності. Проведення реструктуризації та реорганізації банків у кризовий та посткризовий період сприятиме підвищенню рівня капіталізації, платоспроможності і ліквідності комерційних банків та підвищить довіру вкладників до банківської системи з метою забезпечення економічної безпеки країни.

1. Вищий господарський суд України. Інформаційний лист. Про деякі питання реорганізації банків та розгляду справ у спорах, що виникають у виконанні господарських договорів: від 13.05.2013 № 01-06/796/2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zib.com.ua/.../16209- informaciy_niy_list_vgsu_vid_13052013_01-0679.

2. Національний банк України. Постанова. Стратегія Національного банку України щодо реструктуризації та реорганізації банків у стані фінансової скрути: від 01.12.98 № 502 // Верховна Рада України. – (Офіційний веб-сайт Верховної Ради України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0502500-98. – (Законодавча база).

3. Національний банк України. Постанова. Про затвердження Положення про особливості реорганізації банку за рішенням його власників: від 27.06.2008 № 189 // Верховна Рада України. – (Офіційний веб-сайт Верховної Ради України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0845-08. – (Законодавча база).

4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

5. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. №2121-III / Верховна Рада України. – (Офіційний веб-сайт Верховної Ради України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

6. Україна. Закон. Про акціонерні товариства: від 17 вересня 2008 р. № 514-VI / Верховна Рада України. – (Офіційний веб-сайт Верховної Ради України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua. – (Законодавча база).

7. Україна. Закон. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: від 15.05.2003 № 755-IV // Верховна Рада України. – (Офіційний веб-сайт Верховної Ради України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua. – (Законодавча база).

8. Цивільний кодекс України: 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України. – (Офіційний веб-сайт Верховної Ради України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua. – (Законодавча база).

Горалько О. В. Реструктуризация банковской системы как один из основных индикаторов укрепления ее безопасности.

В статье исследуются вопросы относительно особенностей проведения реструктуризации банковской системы Украины путем реорганизации банковских учреждений (слияния, присоединения, разделения, выделения и преобразования). Определены характерные особенности составления передаточного акта в случае проведения реорганизации путем слияния/ присоединения, а в случае проведения реорганизации путем разделения/ выделения – распределительного баланса.

Ключевые слова: реструктуризация банковской системы, реорганизация, слияние, присоединение, разделение, выделение, преобразование, передаточный акт, распределительный баланс.

Goralko O. V. Restructuring of the banking system as one of basic indicators of its safety strengthening.

Questions regarding features of the Ukrainian banking system restructuring process by the reorganization of the banking institutions (confluences, joining, division, separation and transformation) are investigated in the article. The characteristic features of transmission act drafting are defined in case of reorganization by confluence/ joining, and in case of reorganization by the division/ of selection – distributive balance is defined.

Key words: restructuring of the banking system, reorganization, confluence, joining, division, selection, transformation, transmission act, distributive balance.

Стаття надійшла 24 вересня 2013 р.